

Omgangsprotocol

Juni 2017

Inhoud

1. Doelstelling van het protocol	4
2. Voorwaarden voor beleid.....	4
3. Wat wordt er onder pesten verstaan?	5
3.1 Vormen van pesten	5
3.2 Kenmerken van pestgedrag.....	5
3.3 Signalen/ uitingen van pesten	5
3.4 Gevolgen	6
4. Drie inzichten bij pesten	7
4.1 Waarom pesten kinderen?	7
4.2 Pesten is een groepsproces	7
4.3 Groepsnorm moet veranderen.....	7
5. Activiteiten	8
5.1 Preventief	8
5.2 Signalering	9
5.3 Andere partners	9
6. Als er dan toch gepest wordt (curatieve aanpak)	10
6.1 Herstelrecht: als er iets goed te maken valt	10
De interventies van het herstelrecht op een rijtje.....	11
6.2 Steungroepaanpak	11
6.2 Steungroep aanpak	12
7. Als het pesten door blijft gaan	14
8. Adviezen aan de ouders	15
Bijlagen.....	16
Bruikbare websites en materialen.....	16
Achtergrondinformatie	16
Bruikbare websites.....	16
Melden van onlinepesten.....	16
Materiaal.....	16
Ondersteunend materiaal voor de leerkracht	17

1. Doelstelling van het protocol

Het scheppen van een sfeer waardoor kinderen zich veilig en geborgen voelen op school. Dat is wat onder pedagogisch klimaat wordt verstaan. Op de Odaschool willen wij dat alle kinderen met plezier naar school gaan. We zetten in onze visie het kind centraal. De Odaschool wil een omgeving zijn waar kinderen vanuit hun zelfvertrouwen, emotioneel vrij en nieuwsgierig zijn. We kunnen dit alleen realiseren vanuit een goed pedagogisch klimaat (visie 2017).

Door regels en afspraken (omgangsregels) zichtbaar te maken kunnen kinderen en volwassenen, als er zich ongewenste situaties voordoen, elkaar aanspreken op deze regels en afspraken.

De drie omgangsregels van onze school zijn:

- Zorg voor jezelf
- Zorg voor de ander
- Zorg voor je omgeving

2. Voorwaarden voor beleid

Om pestgedrag te kunnen voorkomen en/of aanpakken voldoen we aan de volgende voorwaarden:

- Kinderen, onderwijzend en niet onderwijzend personeel en ouders zien pesten als een probleem en zijn er samen verantwoordelijk voor om het pestgedrag tegen te gaan.
- De Odaschool wil pesten voorkomen, door goed voorbeeldgedrag te belonen.
- De leerkrachten op de Odaschool kunnen pesten signaleren en nemen duidelijk stelling tegen pestgedrag.
- Het consequent toepassen van regels en afspraken draagt eraan bij dat kinderen positief met elkaar omgaan.
- Wij laten zien dat we elkaar respecteren, zodat men zich veilig voelt op onze school.
- De Odaschool heeft een coördinator (sociaal) veilige school die ervoor zorgt dat gemaakt afspraken en het beleid t.a.v. pesten onder de aandacht blijft.
- De Odaschool heeft een gecertificeerde Mediaccoach, die aan verschillende geledingen (leerlingen, ouders en leerkrachten) ondersteuning kan bieden als het gaat om digitaal pesten en mediawijsheid.

- Slecht slapen, slaapproblemen, bedplassen
- Weinig vrienden, eenzaamheid, niet uitgenodigd worden
- Veel aandacht vragen
- Stemningswisselingen (boos, prikkelbaar, gesloten, overstuurd)
- Niet meer over school vertellen
- Verlaagd zelfbeeld
- Niet buiten wille spelen
- (vaak) blauwe plekken, kapotte kleren en spullen
- Pas laat de klas binnen komen en als laatste de klas uit

3.4 Gevolgen

Uit onderzoek blijkt dat het pesten zelf niet voor de traumatische ervaring zorgt. Het feit dat de leerling/ouders onvoldoende ervaren dat er iets mee gebeurt zorgt hiervoor.

Indien niet tijdig wordt ingegrepen, kunnen de gevolgen (zowel lichamelijk als geestelijk) heel pijnlijk en ingewikkeld zijn en ook heel lang naslepen.

Zowel slachtoffers als pesters vormen een *at risk* groep. Depressie, angsten, eenzaamheid, laag zelfvertrouwen en zelfmoord kunnen gevolgen zijn van pesten.

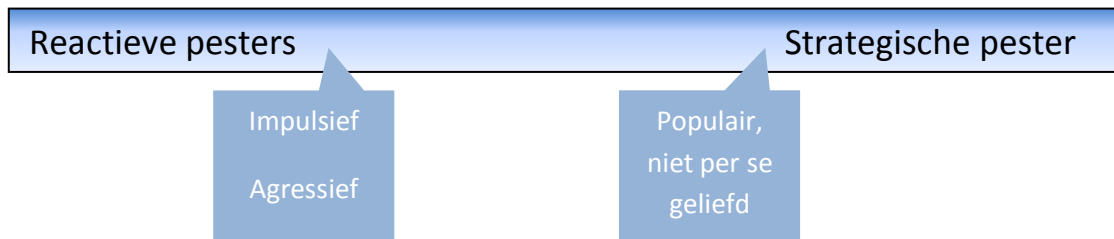

4. Drie inzichten bij pesten

1. Doelbewust strategisch gedrag
2. Probleem van de groep
3. Groepsnorm moet veranderen

4.1 Waarom pesten kinderen?

Bij pesten gaat het om de **1 op 1** relatie versus de relaties in de **groep**. Er wordt gepest om een bepaalde status, zonder affectie (erbij horen) te verliezen.

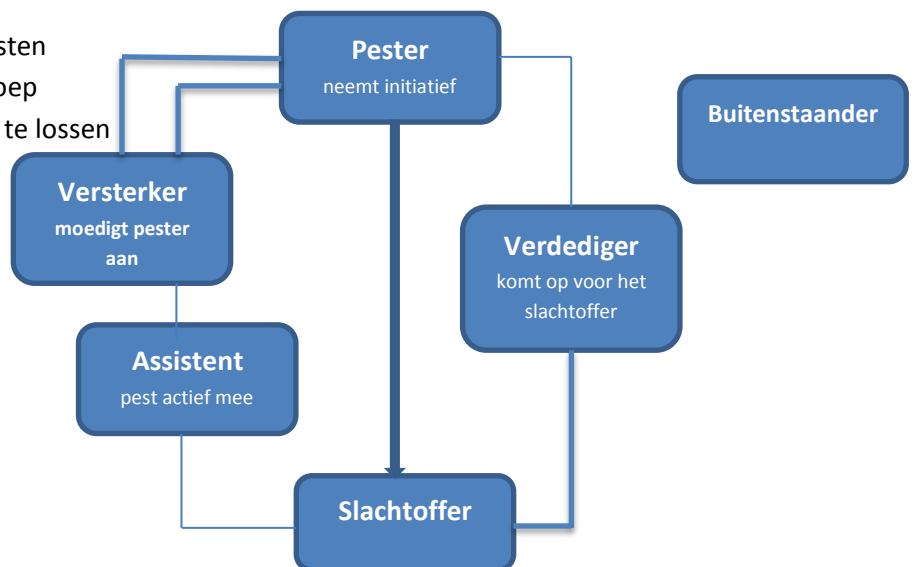
4.2 Pesten is een groepsproces

Pesten kan ontstaan in het proces van het vaststellen van de pikorde, als een uit de hand gelopen, structurele uitwas van testen.

Pesten is groepsgedrag

- Je hebt een groep nodig om te pesten
- Pesten is een probleem van de groep
- Je hebt de groep nodig om het op te lossen

Iedereen heeft een rol in de groep

4.3 Groepsnorm moet veranderen

Groepsnormen zijn regels over hoe iemand zich in de groep hoort te gedragen. Het pesten wordt versterkt wanneer anderen toekijken lachen, meedoen/ meelopen, er niets over zeggen, geen hulp inschakelen. Dit gebeurt vaak vanuit groepsdruk.

Van belang is dat alle leerlingen leren dat zij zelf invloed kunnen hebben op het groepsklimaat

De leerkracht draagt hier sterk aan bij

5. Activiteiten

Door middel van interactie, instructie en klassenmanagement scheppen we voorwaarden voor een klimaat waarin elk kind tot zijn recht komt. Als we daar stap voor stap verbeteringen in aanbrengen, werken we aan de veiligheid in en om onze school.

5.1 Preventief

Algemeen:

- De manier waarop we met kinderen omgaan: respectvol. Leerkrachten, maar ook alle andere medewerkers van onze school, zijn zich bewust van hun voorbeeldfunctie. Kinderen zijn zich ervan bewust wat hun eigen gedrag teweeg kan brengen.

In de groep:

- De manier waarop we de eerste weken van elke schooljaar vormgeven. We noemen dit de “gouden weken” waarbij werken aan een veilig klimaat (o.a. door de inzet van grip op de groep) het allereerste uitgangspunt is.
- De manier waarop we kinderen bij de les betrekken; hen aanmoedigen, helpen, corrigeren, het gevoel geven dat ze ook fouten mogen maken.
- De manier waarop we het werken in de groep organiseren. We gebruiken naast zelfstandige verwerking samenwerkingsvormen (coöperatief leren), waaronder Team- en KlasBouwers. Kinderen leren van en met elkaar.
- We houden rekening met de verschillen tussen leerlingen. Dit blijkt uit het uitgangspunt van onze omgangregels: **leder kind is anders en daar houden wij op school rekening mee.**
- Regels en afspraken worden met de kinderen opgesteld, gevisualiseerd en opgehangen.

In de school:

- Met het formeren van jaargroepen wordt niet alleen rekening gehouden met leerprestaties, maar vooral ook met sociaal emotionele aspecten.
- Kinderen met speciale omgangsbehoeften worden aan het begin van het schooljaar per bouw of locatie besproken, zodat leerkrachten weten hoe ze moeten reageren op specifiek gedrag.
- Er is een leerlingenraad met kinderen uit de groepen 5 t/m 8. Uit elke groep heeft één kind zitting hierin zitting. Kinderen kunnen bij hun klassenvertegenwoordiger aangeven wat voor wensen, klachten e.d. ze hebben. De leerlingenraad kan bepaalde voorstellen formuleren, die voorgelegd worden aan het team.

Op de speelplaats:

- Niet alle groepen pauzeren op gelijke tijden op de speelplaats. De eigen leerkrachten krijgen zo de kans om het speelgedrag beter te observeren.

Nieuwe media:

- De Odaschool heeft een beleidsplan Mediawijsheid opgesteld. Met daaraan gekoppeld projecten als: veilig internetten, mediamasters, gebruik van mobiele telefoons.
- Op school volgen we het mediaprotocol voor het gebruik van media.
- Leerlingen krijgen projecten aangeboden om bewust om te gaan met de nieuwe media.

5.2 Signalering

- We volgen het gedrag van kinderen door o.a. het PRAVOO-leerlingvolgsysteem en de groepsoverzichten. We gebruiken in de groepen 3 t/m 8 VISEON als meetinstrument voor de sociaal- emotionele ontwikkeling.
- Rond de herfstvakantie vinden gesprekken met alle ouders plaats. Deze staan vooral in het teken van het welbevinden. Middels een mindmap worden de kind kenmerken (samen met het kind) in kaart gebracht. Niet alleen staan we stil bij de talenten van ieder kind, ook de moeilijkheden of zaken die de leerling nog graag wil leren komen aan bod. Dit alles voor een veilige en vertrouwde start van het schooljaar. Vanaf groep 6 sluiten de kinderen aan bij de oudergesprekken. De kinderen worden op deze manier persoonlijk betrokken en er kunnen in hun bijzijn afspraken worden gemaakt.
- Om inzicht te krijgen in de groepsdynamiek wordt (facultatief) het sociogram twee keer per jaar afgenomen in de groepen 4 t/m 8. Hieruit kan worden afgeleid welke kinderen gepest worden, wie de pesters zijn en welke/hoeveel vriendjes een kind heeft. De uitslagen van het sociogram worden op groepsniveau en individueel niveau besproken tijdens de groeps- en leerlingbesprekingen met de IB-er van de bouwgroep.
- Kinderen, ouders en leerkrachten kunnen in tevredenheidspeilingen aangeven wat zij van de Odaschool vinden en worden zo actief betrokken bij het onderwijs. De uitslag wordt gecommuniceerd naar kinderen, ouders en team en kan leiden tot aanpassingen in de klassen- /schoolorganisatie.
- Observaties binnen de klassen (evt. met video-opname) kunnen preventief en curatief worden gebruikt om pestgedrag inzichtelijk en bespreekbaar te maken. De begeleiding kan worden gericht op individuele kinderen, groepjes, de hele groep en de wisselwerking tussen kinderen en leerkracht.

5.3 Andere partners

- In het MDO-overleg (Multi Disciplinair Overleg) worden kinderen besproken waarbij de inzet van jeugdhulpverlening een rol speelt. Aan dit overleg nemen o.a. deel: IB-ers, contactpersonen van CJG en de schoolarts.
- Er is samenwerking met Punt Welzijn, met o.a. voorlichting van bureau HALT.
- Naast het convenant 'Veilige school' is er regelmatig overleg met de politie over schoolse- en buurtzaken.
- GGD
- Bureau Jeugdzorg
- CJG (Centrum voor Jeugd en Gezin)
- Schoolbestuur Meerderweert (gedragscode'

6. Als er dan toch gepest wordt (curatieve aanpak)

Het kan voorkomen dat er ondanks alle preventieve maatregelen nog steeds gepest wordt. Pesten gebeurt vaak stiekem. Het is daarom belangrijk dat het gemeld wordt bij de leerkracht. Leerkrachten gaan dan over tot de volgende aanpak:

6.1 Herstelrecht: als er iets goed te maken valt

Herstelrecht gaat uit van respect. Zowel jijzelf als de ander(en) krijgen evenveel kans om mee te werken aan herstel van de schade. De omgeving, in dit geval de rest van de groep, kan daar ook bij betrokken worden, bijvoorbeeld in een kringgesprek. De andere kinderen leren dan dat ook hun rol van 'meeloper' belangrijk is geweest in het conflict. En zo leren ze hun eigen conflicten op dezelfde manier op te lossen.

Bij herstelrecht gaan we ervan uit dat als iemand rood gedrag vertoont, dat dit te maken heeft met een behoefte die niet vervuld is en dat er een 'rode strategie' gebruikt wordt om dit te laten zien. Eigenlijk is er sprake van onhandig sociaal gedrag.

In een schema enkele voorbeelden:

Behoefte (niet vervuld)	Strategie (rood)	Strategie (groen)
Ik wil graag meedoen aan dat spel	Ik ga het spel verpesten	Ik vraag of ik mee mag doen, en als dat niet meer kan accepteer ik dat
Ik wil dat mijn mening meetelt	Ik schreeuw hard dat ik het stom vindt wat de anderen zeggen	Ik vraag of ze naar mij willen luisteren en zeg ook wat ik goed vind aan de andere meningen
Ik wil graag voor mezelf werken	Ik saboteer het werk in de groep	We verdelen eerst de groepstaken en ik zoek dan ene rustig plekje voor mezelf

Als we meegaan in het onhandige rode gedrag, dus rood reageren, versterken we juist de gekozen strategie. Blijkbaar levert die aandacht op, je wordt gezien! Dus lekker doorgaan zo!

Het levert meer winst op als we niet het gedrag veroordelen, maar helpen een betere, groene strategie te bedenken. Hoe kun je reageren om je behoefte vervuld te krijgen zonder schade te berokkenen aan anderen? Deze manier van denken onderscheidt herstelrecht van de gebruikelijke manier van denken in het westerse strafrecht waaraan veel schoolregels zijn ontleend.

Niet meegaan in het rode gedrag betekent kiezen voor een "groene" probleemaanpak.

In een schema zien enkele voorbeelden er zo uit:

Probleemaanpak in de drama-driehoek		Probleemaanpak in de winnaarsdriehoek
Ongepast gerag wordt gezien als aantasting van de regels	1	Ongepast gedrag wordt gezien als aantasting van het welbevinden van de groep of personen
De schuldvraag staat voorop: Wat is er gebeurd? En wie is de dader?	2	De probleemoplossing staat voorop. Dit gebeurt door de behoeften en gevoelens van betrokkenen te onderzoeken en eraan tegemoet te komen.
De straf wordt dwingend opgelegd. Er is geen verweer mogelijk. Slachtoffer is niet in beeld.	3	Alle betrokkenen zoeken een bevredigende oplossing, eventueel met hulp van derden

Zowel voor de benadeelde als voor de veroorzaker geldt dat herstel hen de kans geeft de balans weer recht te trekken. Het zorgt ervoor dat ze elkaar weer recht in de ogen kunnen aankijken en dat is belangrijk! Niet iedereen is meteen in staat zijn gedrag aan te passen of de gevolgen daarvan te overzien. Vaak is daarbij hulp nodig.

Enkele mogelijke stappen om dit proces te beïnvloeden:

Stimuleer de bewustwording

Vermijd verwijten, preken of vernederende straffen

Betrek de overtreder actief bij het herstel van het onrecht

De interventies van het herstelrecht op een rijtje

Interventie 1	Interventie 2	Interventie 3	Interventie 4	Interventie 5	Interventie 6
Benoem het effect van het gedrag op de gevoelens van ander(en)	Stel vragen die bewustwording van het gedrag en het effect daarvan op anderen stimuleren	Gesprek tussen of met de overtreder en gedupeerde (kaartjes)	Inspelen op de achterliggende behoefte(n) door te werken met non-contracten (stop-contracten)	Herstelcirkel: gesprek met grote groep betrokkenen, bijvoorbeeld de klas	Formele herstelconferentie als laatste mogelijkheid tot herstel

Informeel
➔
 Formeel

Herstelrecht kaartjes

Kinderen worden uitgenodigd om samen na te denken over het gebeurde, de gevolgen daarvan en het herstel van de schade. Dat gebeurt aan de hand van een aantal basisvragen die het gesprek structureren.

Herstelrecht **1**

Vragen als iemand jou aanspreekt op je gedrag

1. Wat gebeurde er precies?
2. Wat dacht je op dat moment?
3. Wat vind je er nu van?
4. Wie is of zijn er benadeeld? Hoe?

5. Hoe ga je dit herstellen?

Herstelrecht **2**

Vragen als je benadeeld bent door het gedrag van anderen

1. Wat gebeurde er precies?
2. Wat dacht je op dat moment?
3. Wat vind je er nu van?
4. Hoe ben je er door benadeeld?
Wat is het ergste voor jou?

5. Wat is nodig om dat te herstellen?

Wil een betrokkene niet vrijwillig meedoen dan is het herstelgesprek niet mogelijk. Er zijn dan twee mogelijkheden: achterhalen wat de reden is en daardoor opening creëren om toch mee te doen, of als dat niet lukt, accepteren dat hij niet mee wil doen en het probleem op een andere manier aanpakken.

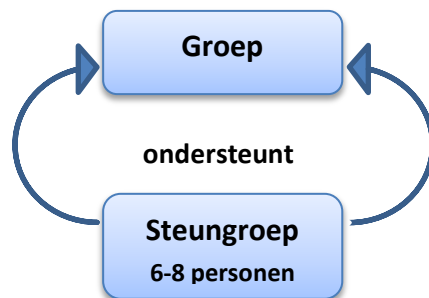
Een goede volgorde is:

- Stel de eerste 4 vragen (kant 1) aan de overtreder. De gedupeerde luistert (hij reageert niet, ook als het niet klopt)
- Daarna mag de gedupeerde alle 5 de vragen beantwoorden (kant 2), terwijl de ander zwijgt en luistert
- Ten slotte beantwoordt de overtreder vraag 5

Niet alle rode situaties vragen om werken met de herstelkaartjes. Dat zou het gebruik van de kaartjes ook devalueren en bovendien veel tijd kosten. Veelal kan storend gedrag voorkomen worden door er alert op te zijn. Ook dan is het gewenst om groen te reageren.

In 80% van de gevallen verdwijnt storend gedrag door de eerste 3 interventies. Het werken met non-of stopcontracten gebeurt in overleg met een collega of de IB-er (eventueel wordt gekozen voor de steungroep aanpak wanneer de eerste 3 interventies geen effect blijken te hebben)

6.2 Steungroep aanpak

De steungroep aanpak is een aanpak die oplossingsgericht is, waarbij zowel dader als slachtoffer ondersteund worden. De hulp van een groep leerlingen wordt ingezet t.b.v. de leerling die zich ongelukkig voelt (er wordt niet gesproken over pesten). Er wordt samen voor een oplossing gezorgd waarbij verantwoordelijkheden van elkaar worden aanvaard.

Stap 0	Is er sprake van pesten? Zo ja, is een steungroep haalbaar/ wenselijk? Zo ja, wie voert de steungroep aanpak uit (de eigen lkr? een collega? IB?)	
Steungroep aanpak		
Stap 1	Gesprek met het slachtoffer	1a afstemmen
		1b hoe gaat het met jou?
		1c wens naar verandering
		1d positief betrokken zijn
		1e uitleg steungroepaanpak
		1f checken
Stap 2	Gesprek met de steungroep (samenstelling steungroep = pesters, assistenten en/of versterkers, verdedigers, buitenstaanders)	1g nieuwe afspraak
		2a afstemmen
		2b doel van de samenkomst
		2c positief betrokken
		2d uitleg steungroepaanpak

		2e ideeën verzamelen
		2f checken
		2g bedanken
		2h nieuwe afspraak
Stap 3	Evaluatiegesprek met het slachtoffer	3a afstemmen
		3b hoe gaat het nu met jou?
		3c conclusie
		3d checken
Stap 4	Evaluatiegesprek met de steungroep	4a afstemmen
		4b hoe is het gegaan
		4c conclusie
		4d checken
		4e bedanken

7. Als het pesten door blijft gaan

Als het pesten doorgaat, ondanks de inzet van de aanpak van het herstelrecht en/ of de steungroep aanpak, worden activiteiten ondernomen waarbij de volgende partijen zijn betrokken: gepeste, pester, meelopers, leerkrachten, ouders, teamleider en/of IB-er en/of directeur.

Dossier aanleggen en ouders inschakelen

De leerkracht doet verslag in het leerlingdossier over de betreffende situatie en de gevolgde aanpak. Ouders/verzorgers van de pester en de gepeste worden op de hoogte gebracht van de situatie.

Aanpak voor het gepeste kind

Gesprekken met ouders, eventueel samen met externe partners en/of directie. Een oplossing op schoolniveau omwille van een veilige situatie voor dit kind.

Eventueel een sociale vaardigheidstraining aanvragen bij CJG door leerkracht in overleg met ouders.

Aanpak voor de pester

Afhankelijk van de situatie wordt een straf bepaald, waar mogelijk in overleg met ouders en kind(eren). Eventueel een sociale vaardigheidstraining aanvragen bij CJG door leerkracht in overleg met ouders. Afspraken worden schriftelijk vastgelegd (contract) en ondertekend door de leerling, de ouders, de leerkracht en de directie.

Aanpak voor meelopers

Maken van duidelijke afspraken via gesprekken. Gemaakte afspraken worden na bepaalde tijd gecontroleerd. Contact met ouders/verzorgers. Aantekening in het leerlingdossier.

Aanpak in het team

Gemaakte afspraken doorgeven aan het team. Collectieve controle op afspraken. Bespreken in bouwvergaderingen. Informatie over achtergronden, signalen, gevolgen, oorzaken en aanpak van pestgedrag (orthotheek).

Als ouders niet voldoende meewerken en wij als team vinden dat het kind in zijn ontwikkeling belemmerd wordt, dan kan een zorgmelding bij Bureau Jeugdzorg worden gedaan.

Ouders

Zoals uit bovenstaande blijkt worden de ouders geïnformeerd en betrokken bij de verdere activiteiten om het pesten te stoppen. Als ouders niet tevreden zijn over de aanpak van de school, dan kunnen zij de vertrouwenspersoon inschakelen (zie schoolgids).

Als het pestgedrag ondanks bovenstaande inspanningen blijft voortduren of er is sprake van extreme dreiging en/of geweld, dan kan de directeur in overleg met het schoolbestuur (Meerderweert) overgaan tot schorsing, in het uiterste geval tot verwijdering, van het betreffende kind.

8. Adviezen aan de ouders

- 🌈 Ouders van gepeste kinderen
 - Houd de communicatie met uw kind open, blijf in gesprek met uw kind.
 - Als pesten niet op school gebeurt, maar op straat, probeert u contact op te nemen met de ouders van de pester(s) om het probleem bespreekbaar te maken.
 - Pesten op school kunt u het beste direct met de leerkracht bespreken.
 - Door positieve stimulering en zgn. schouderklopjes kan het zelfrespect vergroot worden of weer terug komen.
 - Steun uw kind in het idee dat er een einde aan het pesten komt.

- 🌈 Ouders van pesters
 - Neem het probleem van uw kind serieus
 - Raak niet in paniek: elk kind loopt kans pester te worden.
 - Probeer achter de mogelijke oorzaak te komen.
 - Maak uw kind gevoelig voor wat het anderen aandoet.
 - Corrigeer ongewenst gedrag en benoem het goede gedrag van uw kind.
 - Maak uw kind duidelijk dat u achter de beslissing van de school staat.

- 🌈 Alle andere ouders
 - Neem ouders van het gepeste kind serieus
 - Stimuleer uw kind om op een goede manier met andere kinderen om te gaan.
 - Corrigeer uw kind bij ongewenst gedrag en benoem goed gedrag.
 - Geef zelf het goede voorbeeld.
 - Leer uw kind voor anderen op te komen.
 - Leer uw kind voor zichzelf op te komen.

Bijlagen

Bruikbare websites en materialen

Achtergrondinformatie

Omgaan met pesten – Margo Henderson

Herstelrecht

Een basis van respect – herstelrecht in het primair onderwijs

Hans Oostrik – KPC Groep

Steungroepaanpak (Sue Young)

www.wij-leren.nl/pesten-steungroep-aanpak

Bruikbare websites

- www.stoppestennu.nl
- www.mijnkindonline.nl
- www.mediaopvoeding.nl
- www.pestweb.nl
- www.pesten.net
- www.nomc.nl (Nationale Opleiding MediaCoach)
- www.mediaenmaatschappij.nl (Nationale Academie voor Media & Maatschappij)
- www.kinderconsument.nl (stichting De Kinderconsument)
- www.mediarakkers.nl (stichting Media Rakkers)
- www.mediawijzer.net
- www.medialessen.nl
- mediawijs.kennisnet.nl
- www.wifiwijs.nl

Melden van onlinepesten

- www.helpwanted.nl
- www.meldknop.nl
- www.digitaalpesten.nl

Materiaal

Serie “Ken je dat gevoel” (uitg. Kwintessens)

- Ik voel me zo alleen
- Dat is niet eerlijk
- Ik heb een handicap
- Ik ben verlegen
- Het kan me niet schelen
- Helemaal blij
- Ze pesten me!

Serie van Brian Moses en Mike Gordon

- Ik doe het wel!(verantwoordelijkheid)
- Sorry hoor! (beleefdheid)
- Ik heb het niet gedaan (eerlijkheid)

Serie “Kijk en Beleef” (groep 1 t/m 6)

- 9. Lars kan niet mee (teleurstelling)

- 7. Wie heeft de stickers van de juf (eerlijk zijn)
- 6. Zaccaria verstaat Italiaans (allemaal anders)
- Vechten om het piratenschip (ruzie)
- Zorgen voor een cavia (verantwoordelijkheid)
- 2. Thom en Aaron slapen in de tent (vriendschap)

Wat je wel en niet ziet: "Leefstijl" verhalen, rijmpjes en praatplaten voor sociaal-emotionele vaardigheden (groep 3 t/m 8).

Ander materiaal

- De pestpiramide (spel met kaartjes om pesten in de klas pesten bespreekbaar te maken)
- Klapper met werkbladen: knuffelboekje: leerlingen kunnen een werkblad betreffende hun gevoel kleuren en invullen (groep 1 t/m 8)
- Handleiding "creëert respectvolle videostatements" met o.a. lesmodule: "Pesten dat pikken we niet" gericht op het mobiliseren van de zwijgende middengroep (voor groep 8).
- Eigenwijsjes: 52 kaarten die je leren om positief te denken (groep 5 t/m 8)
- Leefstijl: klapper met verhalen en werkboek op A4 formaat (groep 7-8)
- Klapper SOVA met als onderwerp "reageren op plagen" en "kennismaken" (groep 5-6)
- Klapper SOVA met als onderwerp "reageren op plagen" en van katern 6 en 8 uit de methode "ik, jij, wij" "zelfvertrouwen", "gevoelens en wensen" en "sociale vaardigheden" voor (groep 7-8).

Ondersteunend materiaal voor de leerkracht

- Speel omgaan met agressie: 134 spelletjes en oefeningen om op een creatieve manier conflicten op te lossen.
- Spelen om problemen op te lossen: groepsspelen voor kinderen van 6-12 jaar om individuele en onderlinge problemen op te lossen.
- Bevordering gezond gedrag in de basisschool (lichamelijk en sociaal-emotioneel)
- Tijdschriftcassette met materiaal tegen pesten
- Pravoo hulpboek: 5 ordners met uitwerking van de mogelijke problematiek
- Pravoo: 2 klappers "handboek"

Onderzoek en observatie

Onderzoeksmap: gedrag, observatie- en onderzoeksmiddelen. Een gele klapper met 23 vragenlijsten en gedragskaarten.

Boeken voor de onderbouw

- Ik kan niet slapen! Ingrid en Dieter Schubert.
- Ik neem het niet meer! Stasia Kramer.
- Erge Ellie en nare Nellie. Rindert Kromhout.
- Een klap voor de grap. Erik van Os,
- Altijd moeten ze mij hebben. An de Bode.
- Pudding Tarzan. Ole Lund Kirkegaard.
- Ze pesten me: Jos van Hest.
- Rikki. Guido van Genechten.

Boeken voor de bovenbouw

- Spijt. Carry Slee.
- De club van lelijke kinderen. Koos Meinderts.
- Jij moet stelen. Peter Vervloed.
- De kamelen en de dromedaris. Sylvie Girardet,
- Het biggetje en het varken. Sylvie Girardet.
- Wolven tegen wolven. Sylvie Girardet.

